

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

એલ. ચંદ્ર કુમાર

વિરુદ્ધ

ભારત સંઘ અને અન્ય

૨ ડિસેમ્બર, ૧૯૯૪

[કુલદિપ સિંહ, બી. એલ. હંસારિયા અને. બી. મજમુદાર, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ.]

ભારતનું બંધારણ-કલમ ૩૨૪-એ અને ૩૨૪-બી એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ્સ એક્ટ ૧૯૮૫-કલમ ૫ (૬) ની બંધારણીય માન્યતા- એસ. પી. સંપત કુમાર વિરુદ્ધ ભારત સંઘના બંધારણીય ખંડપીઠે આપેલા ચુકાદામાંથી ઉદભવેલી બાબતો અને ત્યારબાદ મોટા ખંડપીઠે મોકલેલા નિર્ણયો.

વહીવટી ટ્રિબ્યુનલ અધિનિયમ ૧૯૮૫ની કલમ ૫ (૬) ની તપાસ સાથે સંકળાયેલી બાબતમાં, આ અદાલતને કલમ ૩૨૪-એ અને ૩૨૪-બી હેઠળ રચાયેલી ટ્રિબ્યુનલની રચના, અધિકારક્ષેત્ર, સત્તા અને સત્તાને લગતા વ્યાપક મુદ્દાઓનો સામનો કરવો પડ્યો હતો. આ મામલાને મોટી બેન્ચ સમક્ષ મોકલતા, આ કોર્ટ દ્વારા ઠરાવવામાં આવ્યું કે,

એસ. પી. સંપત કુમારના કેસના નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને, જેના દ્વારા આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે વહીવટી ટ્રિબ્યુનલ અધિનિયમ ૧૯૮૫ના અધિકારોનો નિર્ણય લીધો હતો અને તેમાં કરવામાં આવેલા અવલોકનોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ બાબતને પુનર્વિચારણા માટે મોટી ખંડપીઠે રજૂ કરવામાં આવે. સંપત કુમારમાં ચુકાદો આપવામાં આવેલી બાબતો પરના અનુગામી નિર્ણયો પણ મોટી બેન્ચને મોકલવામાં આવે છે.

મોટી બેન્ચને મોકલવામાં આવેલા મુદ્દાઓમાં સમાવેશ થાય છે.

૧. ટ્રિબ્યુનલ્સને ઉચ્ચ અદાલતો સાથે સરખાવી શકાય કે કેમ. [૨૬૩ બી]

૨. કાયદાઓ અને નિયમોની બંધારણીય માન્યતાના પ્રશ્નો પર ચુકાદો આપવા માટે વહીવટી ટ્રિબ્યુનલનો અધિકારક્ષેત્ર, સત્તા અને સત્તા. [૨૬૩ C]

૩. શું ટ્રિબ્યુનલ કે જે કલમ ૩૦૯ હેઠળ બનાવેલા કાયદા અથવા નિયમની બંધારણીય માન્યતા પર નિર્ણય લેવાની સત્તા ધરાવે છે તેની બેન્યમાં વહીવટી સભ્ય હોઈ શકે છે.
[૨૬૫ સી]

૪. સંપત કુમારના કેસ મુજબ વહીવટી ટ્રિબ્યુનલોને ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તા ઉપલબ્ધ હોવાનું માનવામાં આવે છે કે કેમ તે બંધારણના મૂળભૂત માળખાનું ઉલ્લંઘન કરે છે.[૨૬૩ એચ]

જી. એસ. પી. સંપત કુમાર વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, [૧૯૮૭જે. એલ. એસ. સી. સી. ૧૨૪, જે. બી. ચોપરા વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, એ. આઈ. આર. (૧૯૮૭) એસ. સી. ૩૫૭, અમૂલ્યા ચંદ્ર કાલિતા વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, (૧૯૯૧) ૧ એસ. સી. સી. ૧૮૧, ડૉ. મહાબલ રામ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, [૧૯૮૭જે. એલ. એસ. સી. સી. ૧૨૪, જે. બી. ચોપરા વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, એ. આઈ. આર. (૧૯૮૭) એસ. સી. ૩૫૭, અમૂલ્યા ચંદ્ર કાલિતા વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, (૧૯૯૧) ૧ એસ. સી. સી. ૧૮૧, ડૉ. મહાબલ રામ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, [૧૯૮૭ જે. એલ. એસ. સી. સી. ૧૨૪, જે. બી. ચોપરા વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, એ. આઈ. આર. (૧૯૮૭) એસ. સી. ભારતીય કૃષિ સંશોધન પરિષદ, (૧૯૯૪) ૨ એસ. સી. સી. ૪૦૧, સકીના હરિનાથ વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય, (૧૯૯૪) ૧ એ. પી. એલ. જે. ૧ પર ૧૯૯૪ના સી. એ. નંબર ૧૬૯માં આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો, જેનો આધાર બંધારણીય બેન્ય, એમ. બી. મજૂમદાર વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, એ. આઈ. આર. (૧૯૯૦) એસ. સી. ૨૨૬૩ ઓરિસ્સા રાજ્ય વિરુદ્ધ ભગવાન સારંગી એસ. એલ. પી. ને સોંપવામાં આવ્યો હતો.

(સી) ૧૯૯૧નો નંબર ૨૧૨૯નો ૧ ઓક્ટોબર, ૧૯૯૧ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો અને આર. કે. જૈન વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, (૧૯૯૩) ૪ એસસીસી ૧૧૯.

સિવિલ અપીલીય હકૂમત : સિવિલ અપીલ નંબર ૪૮૧૬૧૯૮૯ વગેરે. વગેરે.

૧૯૮૮ ના ડબ્લ્યુ. પી. નંબર ૮૬૭૩ માં મદ્રાસ હાઈકોર્ટના ૨.૧૧.૮૮ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

હાજર પક્ષો માટે એમ. રામા જોઈસ, એન. એન. ગોસ્વામી, વી. બાલચંદ્રન, ટી. હરીશ કુમાર, વી. રામસુબ્રમણ્યમ, (સુશ્રી કિરણ જેથાનંદ) એસ. આર. ભટ્ટ, સુશ્રી સુષમા સૂરી, પ્રવીણ ચૌધરી, એમ. એ. કૃષ્ણ મૂર્તિ, એમ. વીરપ્પા, હેમંત શન્ના અને સી. વી. એસ. રાવ.

કોર્ટનો નીચેનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો:

વહીવટી ટ્રિબ્યુનલ અધિનિયમ, ૧૯૮૫ ('અધિનિયમ') ની કલમ ૫ (૬) ની માન્યતાને પડકારવાથી મોટા મુદ્દાઓ બહાર આવ્યા છે, જેની તપાસ કરવા માટે, અમે એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા છીએ કે એસ. પી. સંપત કુમાર વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, [૧૯૮૭) ૧ એસ. સી. સી. ૧૨૪ માં આ અદાલતના ચુકાદા, જે પાંચ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા છે, તેના પર મોટી બેન્ચ દ્વારા પુનર્વિચાર કરવાની જરૂર છે. અમારા કારણો અનુસરે છે.

બંધારણ (જરમો સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૭૬માં બંધારણમાં ભાગ ૧૪-એ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં કલમ ૩૨૩-એ અને ૩૨૩-બી સામેલ છે. આ કલમો ન્યાયનિર્ણાયક સંસ્થાઓ તરીકે વિવિધ ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપના કરવાની કલ્પના કરે છે.તેમાં એવી જોગવાઈઓ છે જે માત્ર સંસદને જ નહીં પરંતુ રાજ્ય વિધાનસભાઓને પણ સંબંધિત ટ્રિબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્રમાં આવતી બાબતોના સંદર્ભમાં કલમ ૧૩૬ હેઠળ આ અદાલત સિવાયની તમામ અદાલતોના અધિકારક્ષેત્રને બાકાત રાખવા સક્ષમ બનાવે છે.બંધારણના એરીકલ ૩૨૩-એ દ્વારા તેને આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને સંસદ દ્વારા આ કાયદો ઘડવામાં આવ્યો હતો.આ કાયદાના અધિકારોને આ અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો જેને સંપત કુમારના કેસમાં સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું.

સંપત કુમારના કેસમાં કાયદાની કલમ ૨૮ની માન્યતાને જાળવી રાખતી વખતે આ અદાલતે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ હંમેશા નિયમિત અદાલતો દ્વારા કરવાની જરૂર નથી અને તેનો ઉપયોગ સમાન રીતે અસરકારક વૈકલ્પિક પદ્ધતિ દ્વારા કરી શકાય છે.ટ્રિબ્યુનલના અધ્યક્ષ, ઉપાધ્યક્ષ અથવા સભ્યો તરીકે નિમણૂક કરી શકાય તેવી વ્યક્તિઓની યોગ્યતા વગેરે સંબંધિત સૂચનો કરવા ઉપરાંત આ અદાલતે જણાવ્યું હતું કે ટ્રિબ્યુનલની દરેક બેન્ચમાં એક ન્યાયિક સભ્ય અને એક વહીવટી સભ્ય હોવો જોઈએ.

અમારા મતે, સંપત કુમારના કેસમાં સામેલ મુદ્દાઓ પર નવેસરથી નજર રાખવાનું પ્રાથમિક કારણ બેન્ચના અવલોકનો છે, જેમાં ટ્રિબ્યુનલ્સને ઉચ્ચ અદાલતો સાથે સરખાવવામાં આવ્યા છે. આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે સંપત કુમાર પર આધાર રાખીને ચુકાદો આપ્યો છે કે બંધારણની કલમ ૩૦૮ની જોગવાઈ હેઠળ ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા નિયમની બંધારણીય માન્યતા અથવા અન્યથા સંબંધિત પ્રશ્નો પર નિર્ણય લેવાનો અધિકારક્ષેત્ર, શક્તિ અને અધિકાર ટ્રિબ્યુનલ પાસે છે. તેઓ સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભાઓના કાયદાઓના અધિકારો પર પણ ચુકાદો આપી શકે છે. કાયદાની કલમ ૫ (૬) ટ્રિબ્યુનલના અધ્યક્ષ ઈચ્છે તો એક પણ વહીવટી સભ્યને પણ આ સત્તા આપે છે.તે એક અલગ બાબત છે કે કોઈ પણ અધ્યક્ષ આમ કરવા માંગતા નથી; પરંતુ પેટા-કલમની માન્યતાની તપાસ કરતી વખતે તેની કોઈ સુસંગતતા નથી, જે નીચે મુજબ છે:—

"આ કલમની ઉપરોક્ત જોગવાઈઓમાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, અધ્યક્ષ અથવા આ વતી અધ્યક્ષ દ્વારા અધિકૃત અન્ય કોઈ સભ્ય માટે એક જ સભ્યની બનેલી બેન્ચ તરીકે કામ કરવા અને આવા વર્ગના કેસો અથવા અધ્યક્ષ સામાન્ય અથવા વિશેષ આદેશ દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરે તેવા વર્ગના કેસોને લગતી બાબતોના સંદર્ભમાં ટ્રિબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્ર, સત્તાઓ અને અધિકારનો ઉપયોગ કરવા માટે સક્ષમ રહેશે:

પરંતુ જો આવા કોઈ કેસ અથવા બાબતની સુનાવણીના કોઈ પણ તબક્કે અધ્યક્ષ અથવા આવા સભ્યને એવું લાગે કે કેસ અથવા બાબત એવી પ્રકૃતિનો છે કે તેની સુનાવણી બે સભ્યોની બનેલી બેન્ચ દ્વારા થવી જોઈએ, તો કેસ અથવા બાબત અધ્યક્ષ દ્વારા સ્થાનાંતરિત

કરી શકાય છે અથવા, કેસ હોય તે રીતે, તેને ટ્રાન્સફર કરવા માટે મોકલી શકાય છે, જેને અધ્યક્ષ યોગ્ય સમજે તેવી બેન્ય.

અમૂલ્યા ચંદ્ર કાલિતા વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, [૧૯૯૧] એલ એસ. સી. સી. ૧૮૧ માં, આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો હતો કે ટ્રિબ્યુનલના વહીવટી સભ્ય એકલા કેસની સુનાવણી અને નિર્ણય લેવા માટે સક્ષમ નથી. આ ડ્રજિકોણ સંપત કુમારના કેસમાં ટ્રિબ્યુનલની બેન્યમાં એક ન્યાયિક સભ્ય અને એક વહીવટી સભ્યની જરૂર હોવાનું સૂચવવામાં આવ્યું છે, જેના અવલોકન પછી, અધિનિયમમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, તેની કલમ ૫ (૨) દ્વારા ૧૯૮૬ ના અધિનિયમ ૧૯ દ્વારા બદલવામાં આવ્યો હતો. જોકે, અમૂલ્યા ચંદ્ર કાલિલાના કેસનો નિર્ણય કરતી બેન્યનું ધ્યાન કલમ ૫ (૬) તરફ ખેંચવામાં આવ્યું ન હતું.

ઉપરોક્ત મુદ્દાની ફરીથી તપાસ કરવામાં આવી; અને આ વખતે ડૉ. મહાબલ રામ વિરુદ્ધ ભારતીય કૃષિ સંશોધન પરિષદ, [૧૯૯૪] ૨ એસસીસી ૪૦૧ માં ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ય.(જોકે, ચુકાદો ૩ મે, ૧૯૯૧ના રોજ આપવામાં આવ્યો હતો).જ્યારે આ ખંડપીઠનું ધ્યાન કાયદાની કલમ ૫ (૬) તરફ દોરવામાં આવ્યું ત્યારે તેણે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે કાયદાના પ્રશ્નો અથવા બંધારણીય જોગવાઈના અર્થઘટનને લગતી કોઈપણ બાબત બે સભ્યોની ખંડપીઠે સોંપવી જોઈએ અને પક્ષો એક સભ્યને આ બાબતને બે સભ્યોની મોટી ખંડપીઠે મોકલવા વિનંતી કરી શકે છે અને આવી વિનંતી સામાન્ય રીતે સ્વીકારવી જોઈએ.આ અવલોકનોને અનુસરીને કેન્દ્રીય વહીવટી ટ્રિબ્યુનલના અધ્યક્ષ દ્વારા ૧૮ ડિસેમ્બર,

૧૯૯૧ના રોજ એક આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, જે તેની સાથે સુસંગત છે.તે નોંધવાને પાત્ર છે કે મહાબલ રામના કેસમાં પેટા-કલમ (૬) ની માન્યતાને કોઈ પડકાર આપવામાં આવ્યો ન હતો, પરંતુ અહીં પણ તેના પર હુમલો કરવામાં આવ્યો છે.

શ્રી રામા જોઈસે પેટા-કલમ (૬) ની માન્યતા પર ભાર મૂકતા આપણી સામે મોટા મુદ્દાઓ ઉઠાવ્યા છે, જેમાંથી એક સંપત કુમારના કેસમાં લેવામાં આવેલા દૃષ્ટિકોણ સાથે સંબંધિત છે કે ન્યાયિક શક્તિનો ઉપયોગ હંમેશા નિયમિત અદાલતો દ્વારા કરવાની જરૂર નથી.વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, આ કેશવાનંદ ભારતી વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય, એ.આઈ.આર (૧૯૭૩) એસ.સી ૧૪૬૧ માં પણ નિર્ધારિત આદેશની વિરુદ્ધ છે.ખરેખર, આ એક એવો મત છે જે તાજેતરમાં આંધ્ર પ્રદેશ હાઈકોર્ટની પૂર્ણ ખંડપીઠે સકિનાલા હરિનાથ વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય, (૧૯૯૪) એલ એપીએલજે ૧ માં લીધો છે.સંપૂર્ણતા માટે એ ઉલ્લેખ કરી શકાય છે કે આ પહેલાં સકિનાલામાં નિર્ણય પર હુમલો કરવામાં આવ્યો છે.સી. એ. નંબર ૧૬૯/૯૪ માં કોર્ટ કે જેને બંધારણીય બેન્ચમાં મોકલવામાં આવી છે.

શ્રી રામા જોઈસ દ્વારા કેન્દ્રિત કેસનું બીજું પાસું ટ્રિબ્યુનલ અને ઉચ્ચ અદાલતો વચ્ચેના દરજ્જાની સમાનતા સાથે સંબંધિત છે. એમ. બી. મજૂમદાર વિરુદ્ધ ભારત સંઘના કેસમાં આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આ સંબંધમાં સંપત કુમારની ટિપ્પણીને અસંમત ગણાવી હતી., એ. આઈ. આર. (૧૯૯૦) એસ. સી. ૨૨૬૩, એવું માને છે કે વહીવટી ટ્રિબ્યુનલ્સને તમામ બાબતોમાં ઉચ્ચ અદાલતો સાથે સરખાવી શકાતી નથી અને તેમને ઉચ્ચ અદાલતો માનવામાં આવતી નથી, જેના કારણે ટ્રિબ્યુનલના સભ્યો પગાર અને

નિવૃત્તિ વયના સંદર્ભમાં ઉચ્ચ અદાલતના ન્યાયાધીશો સાથે સમાનતાનો દાવો કરી શકતા નથી. ઓરિસ્સા રાજ્ય વિરુદ્ધ ભગવાન સારંગી કેસ માં આ અદાલત દ્વારા લેવામાં આવેલા દૃષ્ટિકોણ વિશે પણ ઉલ્લેખ કરી શકાય છે કે આ અધિનિયમ હેઠળ સ્થાપિત ટ્રિબ્યુનલ તેમ છતાં એક ટ્રિબ્યુનલ છે અને તે સંબંધિત હાઈકોર્ટના નિર્ણયને સાઈડ-ટ્રેક કરી શકતું નથી. આર. કે. જૈન વિરુદ્ધ ભારત સંઘ કેસમાં આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આપેલા નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરવો અયોગ્ય રહેશે નહીં., [૧૯૯૩] ૪ એસ. સી. સી. ૧૧૯, જેમાં ટ્રિબ્યુનલના સભ્યોની જરૂરિયાત (જે તે કેસમાં કલમ ૩૨૩-બીની મદદથી સ્થાપિત સીઈજીએ ટી હતી, પરંતુ તેમાં જે કહેવામાં આવ્યું હતું તે ટ્રિબ્યુનલને પોતાના બળથી લાગુ પડશે) પર્યાપ્ત કાનૂની કુશળતા, ન્યાયિક અનુભવ અને કાનૂની તાલીમ પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો જેથી ટ્રિબ્યુનલ અસરકારક વૈકલ્પિક સંસ્થાકીય તંત્ર બની શકે અને ઉચ્ચ અદાલતોની ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાને દૂર કરી શકાય. જોકે, જે. રામાસ્વામીએ અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે આવા ટ્રિબ્યુનલ કાયદાનું સર્જન હોવાથી કોઈ પણ સંજોગોમાં ઉચ્ચ ન્યાયાલયના દરજ્જા અથવા સમાનતા અથવા અવેજી તરીકે દાવો કરી શકતા નથી. ઉપરોક્ત સંપથ કુમાર પછીના કેસોમાં અમારા વિચારમાં, સંપથ કુમારના કેસમાં આ અદાલત દ્વારા ચુકાદો આપવામાં આવેલા તમામ મુદ્દાઓ પર એક મોટી બેન્ચ દ્વારા નવેસરથી તપાસની જરૂર છે, જેમાં એ પ્રશ્નનો પણ સમાવેશ થાય છે કે શું ટ્રિબ્યુનલ તેની બેન્ચમાં કોઈ વહીવટી સભ્ય ધરાવી શકે છે કે કેમ, તેની પાસે ચોપરાના કેસ (ઉપરોક્ત) માં સ્વીકાર્યા મુજબ કાનૂન અથવા ૩૦૯ નિયમની બંધારણીય માન્યતા નક્કી કરવાની પણ સત્તા હોવી જોઈએ. આ પાસાની તપાસ લોકો (અને મુકદ્દમાઓ) ના મનમાં વિશ્વાસ પેદા કરવા માટે જરૂરી હશે, જે ન્યાયતંત્રનો સૌથી મોટો આધાર છે.

યોગ્ય બેન્ચની રચના માટે રેકૉર્ડ્સને ભારતના માનનીય મુખ્ય ન્યાયાધીશ સમક્ષ મૂકવામાં આવે.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====